

foto Stichting Veluvia

STUDENTENARTIKEL

Participatie op de Veluwe

Bewoners en beheerders tegenover elkaar

De verhouding tussen bewoners en natuurbeheerders op de Veluwe is zeker niet altijd probleemloos. Bewoners vinden vaak dat beheerders arrogant zijn, weinig betrokken en dat ze besluiten nemen ‘van achter hun bureau’. Beheerders menen zich suf te communiceren en vinden de opkomst van lokale bewoners bij excursies teleurstellend. De Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij gaf mij de opdracht om uit te zoeken waar dat nu vandaan kwam. Weinig inzicht in elkaars leefwereld lijkt het belangrijkste probleem. De oplossing is dan ook vooral te vinden in inleving, en in het zoeken naar mensen die een bemiddelende rol kunnen spelen.

— JOSIEN HISSINK (WUR), ERIK ARKESTEIJN (KNHM), NOELLE AARTS (WUR)

Voor dit kwalitatieve onderzoek sprak ik met 26 bewoners uit Laag Soeren en Elspeet en met mensen van Natuurmonumenten, beheerder in Laag Soeren, en Staatsbosbeheer en gemeente Nunspeet, beheerders rondom Elspeet. De belangrijkste vraag van het onderzoek was “Hoe bezien de verschillende partijen (bewoners en beheerders) elkaar?” Het werd al meteen duidelijk dat bewoners het niet zo hebben op beheerders.

Een bewoner uit Laag Soeren:

“De herten kunnen bij ons zo de weg op lopen he? En wie is er dan verantwoordelijk voor? Niemand. Maar pak ‘m maar niet in de auto als je ‘m doodgereden hebt, dan ben je strafbaar. [...] Maar als je lekker vlees wilt hebben dan moet je het bij Natuurmonumenten bestellen. ‘s Nachts zie je ze met de poten omhoog op de aanhanger wegrijden! Ik kan het niet bewijzen omdat je niet in het bos kan komen, maar ik weet wel dat het gebeurt.”

Je kunt dat schamperend afdoen als ‘onzin’, maar het was niet de enige beschuldigende opmerking in de richting van terreinbeheerders. Meer mensen maakten opmerkingen over het

gebrek aan kennis, betrouwbaarheid en integriteit van de natuurbeherende organisaties. Vaak heeft dat te maken met de communicatie. Toch ligt de werkelijke oorzaak van de slechte verhouding tussen bewoners en beheerders net wat dieper.

Leefwerelden

Beheerders en bewoners hebben weinig inzicht in elkaars werk- en leefwereld. De manier waarop zij over onderwerpen praten en welke aspecten zij van meer of minder belang achten verschillen nogal. Neem bijvoorbeeld het natuurlijke bosbeheer. Beheerders geven aan dat het goed is voor de biodiversiteit om minder paden te hebben en meer dood hout. Bewoners vinden al dat dode hout lelijk en in combinatie met minder paden is het volgens hen vooral brandgevaarlijk. Er vindt geen goed gesprek plaats. De beheerder zegt bijvoorbeeld: “Het is niet erg als een deel van het bos eens in de zoveel jaar een keer afbrandt.” Dit antwoord versterkt alleen de angst van de bewoner in plaats van dat hij dit ziet als argument voor het uitgevoerde beleid. De argumenten raken elkaar niet.

Er is ook sprake van een kennishiaat. Over alle huidige technieken hoor je angstige inwoners niet praten. Brandweer en beheerder schatten het gevaar veel minder in omdat zij weten dat het risico tegenwoordig veel kleiner is dan voorheen. Meer meldingen van beginnende brand bijvoorbeeld omdat iedereen een mobieltje heeft, gedetailleerde kaarten, bospercelen met gemengde opstand enzovoorts. Het gevolg is een verstoorde verhouding: beheerders lijken zich niets van bewoners aan te trekken en worden daarom gezien als arrogant. Bewoners luisteren (ook) niet meer en geven hun eigen invulling aan de motieven en de kennis van zaken van de beheerders, zoals deze bewoner uit Elspeet:

“Ze [de brandweer] laten het onderhoud voor de brandgangen meer over aan de bosbeheerder en die doet het soms niet goed, dus die moet op z’n vingers worden getikt. Wij krijgen ook van alles opgelegd door de brandweer. Ik vind, dat moet een bosbouwer ook! Het gaat dan niet direct mensenlevens aan, maar als er een stuk bos verbrandt, is het ook niet leuk.”

Het blijkt moeilijk voor de betrokkenen om zich in de leefwereld van hun gesprekspartner te verplaatsen en na te gaan wat voor hen

belangrijk is, wat hun kennisniveau is en hun communicatie daarop aan te passen. Er is nu vooral sprake van informeren, van eenzijdige communicatie. Bovendien zijn de projecten waarover bewoners geïnformeerd worden typische 'ver van mijn bed'-zaken. Er is behoefte aan informatie over projecten die de leefwereld van bewoners raken.

Persoonlijk contact

Bewoners hebben een sterke behoefte aan een herkenbaar gezicht, een persoon waarbij ze terecht kunnen met een vraag, wens of idee. De behorende organisaties lijken nu anoniem en dat ontmoedigt het contact. In gesprekken met inwoners van Elspeet, waar de natuur rondom het dorp door vijf verschillende organisaties wordt beheerd, komt naar voren dat de meesten geen of slechts een klein deel van de beheerders kennen. Door het anonieme karakter van de organisaties gaan er al snel verhalen de ronde: beslissingen worden genomen door mensen die de streek niet kennen en die dus ook 'niet meer buiten komen'. Deze mensen worden daarom niet serieus genomen, met negatieve gevolgen voor het imago van de beheerder.

Een inwoner van Elspeet verwoordt dit als volgt:

"En tegenwoordig zijn er vaak opzichters die uit de stad komen, die weten niet wat het platteland is. Die jongen weet niet beter. Hij pakt z'n boek erbij en voert de plannen uit. Achter de tafel wordt er een streep door de bossen getrokken: dat

moet natuurlijke opslag worden, dat wordt geplant, dat is natuurterrein, dat is een stukje bos waar al het dode hout moet blijven liggen enz."

Inspraakmoment

Bij het maken en uitvoeren van beleid is participatie van belanghebbenden tegenwoordig een standaardonderdeel. Dit proces gaat echter niet altijd naar wens. Hierbij spelen kwesties een rol als gebrek aan geld en tijd, een conservatieve instelling en onwetendheid. Daarnaast wordt van bewoners verwacht dat zij van zich laten horen op de momenten dat om inspraak gevraagd wordt. Dat gebeurt maar zelden omdat het gevoel van urgentie op andere momenten ligt. De natuurbeheerder van de gemeente Nunspeet geeft als voorbeeld het afsluiten van enkele autowegen. Deze maatregel stond in het integrale deelplan. Het plan lag zes weken ter inzage, maar mensen hebben niet gereageerd. Pas toen er met de werkzaamheden werd gestart, kwamen er protesten.

Platform

Tot 2006 was er acht jaar lang een klankbordgroep Platform Natuurbeheer Veluwezoom, die tweemaal per jaar bij elkaar kwam. Dit was een participatiecommissie waarin Natuurmonumenten en bewoners vertegenwoordigd waren, maar ook diverse groepen zoals het IVN, de vogelwerkgroep en ruiters. Toen er vanuit de dorpen aan de Veluwezoom geen draagvlak meer was voor het platform, is dit halfjaarlijkse overleg stopgezet.

Een inwoner:

"Natuurmonumenten hield zich niet aan de afspraken. We zouden de werkplannen ter inzage krijgen, we zouden agendapunten krijgen, er is zware censuur op de notulen toegepast. We zouden geen individuele acties doen zolang we in het platform zaten! We zouden niet de publiciteit zoeken onafhankelijk. [...] Zo met het één en ander wisten ze het verdomd handig te spelen zodat ze toch steeds hun gang konden gaan".

Maar er is ook een andere kant van het verhaal.

Een andere inwoner:

"Er zijn een heleboel mensen die het [Platform] wel steunen: 'zonde dat alles afgesloten wordt', maar zich er niet hard genoeg voor willen of kunnen maken. En daarom is denk ik dat platform opgeheven: te weinig animo."

Ook de boswachter van Natuurmonumenten is teleurgesteld dat het Platform Natuurbeheer Veluwezoom is opgeheven. Volgens hem is het opgeheven vanwege gebrek aan belangstelling. Bovendien waren er aanvaringen waardoor mensen geen belangstelling meer hadden om met Natuurmonumenten of met elkaar te overleggen. Het was volgens hem goed om te horen wat er leeft en Natuurmonumenten heeft samen met het Platform vele oren en ogen in het veld en in het dorp verloren.

Participatiecommissie

Toch functioneert de participatiecommissie van Staatsbosbeheer in Radio Kootwijk heel redelijk. Deze commissie heeft als leden onder andere de plaatselijke belangenvereniging van Radio Kootwijk en natuurclubs, en wordt altijd bijgewoond door twee medewerkers van Staatsbosbeheer. Een meerderheid van de deelnemers heeft waardering voor de commissie omdat deze zorgt voor meer onderling begrip. Bewoners ervaren dat hun mening serieus wordt meegewogen want via de belangenvereniging worden er onderwerpen aan de orde gesteld bij een grote groep bewoners. De deelnemers hebben echter niet het gevoel invloed te hebben op beleidsplannen.

We zien dat ervan beide kanten behoefte is aan participatie. Bewoners geven aan dat ze gehoord willen worden, maar zij begrijpen ook dat natuurbeheerders de uiteindelijke beslissingen nemen. Natuurbeherende organisaties hoeven dus niet te vrezen voor hun gezag. Waarom werkt het in Kootwijk dan wel en op de Veluwezoom niet?

Een betrokken bewoner uit Elspeet

Betrekken

Als we de kijken naar het type participatie dat bij het Platform Veluwezoom ingezet werd, dan neigt dat naar manipulatie. Hierbij is het doel niet om mensen te betrekken bij het proces, maar om de betrokken burgers te onderwijzen of te 'genezen' van afwijkende ideeën. Afgaand op de reacties van de ex-deelnemers, dan lijkt het platform het handelen van de gesprekspartners te beheersen (geen acties buiten het platform, het geven van onvolledige informatie). Hiermee is het belang van de deelnemers van het platform niet gediend. De slinkende interesse in het platform is dan ook geen verrassing.

foto Stichting Veluvia

Bij de participatiecommissie in Radio Kootwijk gaat het om vooral om informeren en verder om consulteren. Wanneer een maatregel op bezwaren stuit, kan aan de bewoners worden gevraagd om dit te onderbouwen en eventueel met mogelijke alternatieven te komen. Deze worden dan meegenomen in de besluitvorming. De vorm die Staatsbosbeheer heeft gekozen lijkt vooralsnog beter aan te sluiten bij de belangen van bewoners. Dit initiatief wordt dan ook hoger gewaardeerd.

Uit de opmerkingen van deelnemers kunnen we opmaken dat het 'afwachten' is welke wensen en ideeën Staatsbosbeheer opneemt in haar plannen en welke niet. Het lijkt erop

dat de mate waarin bewoners invloed kunnen uitoefenen wordt bepaald door belangen van Staatsbosbeheer en de machtsverhoudingen tussen Staatsbosbeheer en hogere overheden. Beter zou zijn wanneer bewoners vooral worden betrokken bij zaken die geografisch dicht bij hen staan en hen aan het hart gaan, zoals kapwerkzaamheden bij dorpen. En wel op het moment dat het voor hen relevant is.

Vaste kaders

Het antwoord op de in dit artikel genoemde problemen is niet 'meer communicatie', daar is geen tekort aan. Bewoners en beheerders zullen echter moeten inzien dat er langs elkaar

gepraat wordt, dat zaken die belangrijk zijn voor de één, geen argument zijn voor de ander en dat het kennisniveau verschilt. Met dit inzicht kan de communicatie worden aangepast zodat deze wel effect heeft.

Een landbouwer benadrukt bijvoorbeeld zaken die hij belangrijk vindt en onderstreept hiermee zijn houding tegenover het huidige natuurbeheer:

"Ze kopen het liefst alle landbouwgrond op. Teveel. Want ik vind het van de gekke. Als je nou nagaat: vroeger hebben ze landbouwgrond klaargestoomd en nou gaan ze het weer onder water zetten. Mooie boerderijen staan erop. Onder water. Daar heb ik geen woorden voor! En de honger is heel erg in de wereld. Zoveel graan

is er niet meer. Nee, er is al graantekort en dan gaan ze dit doen?"

Wat hij hiermee doet is zijn standpunt benadrukken, onderstrepen en er dikke uitroeptekens achter zetten. Iedereen doet dit, dagelijks! Daarom is het ook heel moeilijk om nieuwe inzichten of informatie over te brengen bij iemand die het gevoel heeft dat zijn gebeitelde beeld of mening bedreigd wordt. Het negatieve beeld dat de landbouwer bijvoorbeeld heeft van het Nederlandse natuurbeheer, slaat niet plots om wanneer er een positief bericht verschijnt. Sterker nog; dit bericht wordt waarschijnlijk niet eens gehoord. Al met al wordt dit ook wel 'framing' genoemd, inkadering. Men ziet en hoort wat past binnen het beeld dat men al heeft.

Veranderaars en gesprekken

Hoe kun je dan toch tot een beter onderling begrip en een betere relatie komen? Het is mogelijk om 'veranderaars' in te zetten; mensen die gerespecteerd en gewaardeerd worden door één van de partijen, maar open staan voor ideeën van de andere partij en dit op hun 'achterban' kunnen over brengen. Veranderaars zijn mensen die hoog in aanzien staan en hierdoor heeft een verandering van hun houding grote invloed op anderen. Het betrekken van een achterban is dan ook een belangrijke vereiste. Wanneer er bijvoorbeeld een klankbordgroep wordt opgericht is het aan te raden om hierin de lokale belangenvereniging te betrekken. Een tweede middel is een informeel gesprek tussen bewoners en beheerders waarin ruimte is voor brainstormen zonder dat er direct consequenties aan zijn verbonden. Het opdelen van het probleem in kleine brokjes draagt ook bij aan een betere samenwerking. Wanneer dit alles door onafhankelijke personen wordt begeleid is de kans op succesvolle samenwerking bovendien aanzienlijk groter. ♦

Josien Hissink voerde dit onderzoek uit in het kader van haar MSc Toegepaste Communicatiewetenschap aan de Wageningen Universiteit. Inmiddels is zij consultant bij de Vereniging Kleine Kernen Gelderland. Het onderzoek werd begeleid door Erik Arkesteijn van de KNHM en Noelle Aarts van de WUR. josienhissink@hotmail.com